
УДК 37.034 : 378 : 82

Саковська Л.А.

методист коледжу, викладач гуманітарних дисциплін

E-mail: ludmila23051959@gmail.com

Яворська Н.Т.

голова циклової комісії, викладач соціально-гуманітарних дисциплін

E-mail: natalia_sashuna@mail.ru

Новоушицький коледж Подільського державного аграрно-технічного університету
смт. Нова Ушиця

ЗАСАДИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація

Вступ. У статті розкрито роль української літератури як провідної навчальної дисципліни у вихованні морально-етичних якостей студентської молоді.

Мета. Окреслити методично-виховний аспект формування морально-етичних цінностей у процесі вивчення та аналізу художніх творів письменників на заняттях української літератури.

Методи. Добір навчального змісту й організація навчання, дослідження, спостереження.

Результати. Формування основних засад морально-етичного виховання, життєвих компетентностей студентів на заняттях української літератури підвищує інтерес до навчальної дисципліни, розвиває вміння самостійно, усвідомлено розв'язувати життєві проблеми на засадах добра, гуманізму, любові та милосердя. Збільшилася кількість студентів, що бажають взяти участь у різних творчих мистецьких конкурсах, позакласній діяльності, науково-пошукових проектах.

Перспективи. Створення ситуації довіри та успіху, за якої молода людина розкривається, вірить у свої можливості, реалізується як творча особистість.

Ключові слова: процес виховання, морально-етичне виховання, життєві компетентності, духовно-моральні орієнтації.

Sakovska L.A.

methodist, the teacher of humanities

E-mail: ludmila23051959@gmail.com

Yavorska N.T.

the chairman of cyclic commission, the teacher of social and humanities

E-mail: natalia_sashuna@mail.ru

Nova Ushytsya College of State Agrarian and Engineering University in Podilya
Nova Ushytsya

PRINCIPLES OF MORAL AND ETHICAL EDUCATION OF YOUNG PEOPLE IN STUDYING THE WORKS OF UKRAINIAN LITERATURE WRITERS

Abstract

Introduction. The article deals with the role of Ukrainian literature as a leading discipline in the education of moral qualities of students.

Purpose. To outline the educational aspect of formation the moral and ethical values in the process of study and analysis of literary works of Ukrainian literature writers.

Methods. The selection of the academic content and organization of study, research, observation.

Results. The formation of the foundations of ethical education and life competencies of students during the Ukrainian literature lessons, increases interest to the discipline, to develop the ability self-consciously to solve problems in life on the principles of kindness, humanism, love and mercy. The number of students increased wishing to participate in various creative arts contests, extracurricular activities, scientific search projects.

Discussion. The creation of situation of trust and success for which a young person reveals, believes in their capabilities, realizes as a creative person.

Keywords: education process, moral education, life competence, spiritual and moral orientation.

Анотація

Вступ. В статті раскрыто роль української літератури як ведучей учебної дисципліни у вихованні морально-етических якостей студентської молоді.

Цель. Очертить методическо-воспитательный аспект формирования морально-этических ценностей у процессе изучения и анализа художественных произведений писателей на занятиях украинской литературы.

Методы. Определение содержания и организации учебного процесса, исследование, наблюдение.

Результаты. Формирование главных принципов морально-этического воспитания, жизненных компетенций студентов на занятиях украинской литературы повышает интерес к учебной дисциплине, раскрывает умения самостоятельно, осознанно решать жизненные проблемы на принципах добра, гуманизма, любви и милосердия.

Перспективы. Создание ситуации доверия и успеха, при которой молодой человек раскрывается, верит в свои возможности, реализуется как творческая личность.

Ключевые слова: процесс воспитания, морально-этическое воспитание, жизненные компетенции, духовно-моральные ориентации.

Метою статті є окреслити методично-виховний аспект формування морально-етических цінностей у процесі вивчення та аналізу художніх творів письменників на заняттях української літератури.

Виклад матеріалу. Піднесення моралі й духовності особистості стає необхідною умовою формування людини нової доби, українця ХХІ століття, від якої певною мірою залежить доля держави. Ідеться про духовно-моральні орієнтації, що виступають як провідні в навчально-виховному процесі сучасного навчального закладу. Україні потрібна нова, національно свідома, з розвинутою державною гідністю еліта, яка досягла б високого становища власним талантом та інтелектом.

Проблема формування загальнолюдських морально-етических цінностей залишається однією з найактуальніших у навчальній практиці.

Що означають **терміни «виховання», «духовність», «моральність»?**

Виховання - процес засвоєння молоді людиною загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки.

Духовність - осмислення особистістю гуманістичного сенсу мети власного життя, людської життєдіяльності загалом.

Моральність - внутрішня установка людини. Саме з моральністю пов'язано розрізнення добра і зла за умови, що індивідом визначаються ці категорії.

Виходячи з цього, **виховна мета занять словесності** має бути спрямована на:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі - правди, справедливості, доброти, працелюбності, інших добродійностей;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, що населяють Україну;
- виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Добір навчального змісту й організація навчання української літератури

здійснюється на основі застосування та поєднання основоположних дидактичних і методичних принципів.

Принцип демократизації та гуманізації навчання полягає у здійсненні методики партнерського співробітництва викладача та студента. Це означає, що викладач буде стосунки на основі толерантності, взаємної довіри, теплоти, сердечності, високо поціновує й заохочує щирі прояви інтелектуальної діяльності кожного студента, що знаходять відображення у таких критеріях, як самостійність, патріотизм, потяг до істини, до прекрасного, душевність, людяність, добротворча спрямованість, вірність заповітам предків, любов до природи тощо, і які виявляються не лише на словах, а й підкріплюються відповідними вчинками. Дотримання цього принципу утворює якісні світоглядні, морально-етичні, духовні зрушення в освітній культурі українського суспільства.

Ефективність виховного впливу зумовлюється формами та методами виховання.

Метод виховання – це певна система конкретних прийомів впливу на вихованця з метою формування його як особистості.

При вивченні української літератури важливими є наступні:

Пряме навчання цінностей:

- первинне засвоєння інформації через літературні твори, розповіді, лекції на моральні теми, запам'ятовування, пригадування, відтворення;
- пояснення і керована дискусія на заняттях літератури, що переносить сутність моральних форм на конкретні життєві ситуації;
- рольова гра передбачає введення студента в певну соціальну роль: стати на місце літературного героя і пропонує розв'язати моральну проблему.

Опосередковане навчання цінностей (цінності подаються не в «чистому» вигляді, а в контексті змісту навчальних предметів, у живих людських стосунках:

- застосування проблемно-ситуаційного підходу;
- інтерв'ю;
- творчі письмові роботи, що стосуються конкретних життєвих ситуацій та образів літературних героїв.

На сучасному етапі розвитку суспільства виховні методи повинні бути зорієнтовані на становлення та розвиток такої особистості, яка б оптимально могла вирішувати складні проблеми, успішно досягати індивідуальних та суспільних цілей, керуючись при цьому моральними нормами.

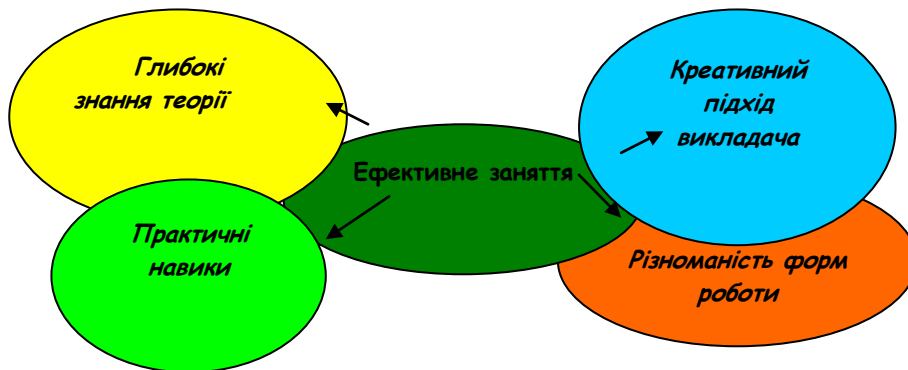
Твори літератури як надбання мовної культури суспільства покликані збагачувати людські почуття, розкривати перед читачем широкий і мінливий навколишній світ, людські взаємини, формувати відповідне ставлення до навколишнього середовища. Читаючи художню літературу, студент вчиться оцінювати життєві явища, об'єкти живої природи і на цій основі сприймає і оцінює красу навколишнього світу, красу людських почуттів, осмислює дійсність з погляду загальнолюдських цінностей. Вивчення літератури це насамперед пізнання людиною самої себе, пробудження зусиль, спрямованих на самовиховання. Справжній майстер-словесник повинен добитися того, щоб його студентам хотілося стати кращими, ніж вони є.

За свою багатотисячолітню історію наш народ створив досконалу систему національного родинного виховання. Тому намагаємося використати повною мірою неоціненні перлини цієї мудрості у практичній діяльності, домагаємося від студентів глибокого осмислення виховних ідеалів української родини, навчаємо їх пишатися нею, берегти пам'ять свого роду. Так, наприклад, при вивченні роману Івана Багряного «Тигролови» студенти досліджують традиції виховання у родині Сірків і роблять висновок, що вони побудовані на основі духовності, людяності, милосердя. Багато можливостей для самовдосконалення

й розвитку особистості дають заняття вивчення творчості Олександра Довженка, Ліни Костенко. На них легко створити у студентів оптимістичний настрій, звернутися до їхнього індивідуального досвіду, перевести його в соціальне значимий контекст, дібрати підходи до внутрішнього світу молодшої людини, щоб виховувати гармонійно розвинену особистість. Неперевершеним у плані морально-етичного виховання є кіноповість О. Довженка «Україна в огні», де автор показав героїчну стійкість українців в добу двох тоталітарних окупаційних режимів – радянського та фашистського. Працюючи над образами твору, спонукаємо студентів до роздумів про страшну правду, обпалену війною, про складну долю людей, які опинилися на окупованій території. Показовим у плані виховання моральності та духовності є знайомство студентів із твором Олеса Гончара «Собор». Заняття можна провести у формі проблемного дослідження, де студенти виступають активними співрозмовниками. У ході аналітичної бесіди визначаємо, що провідним образом у романі є собор, а головною проблемою – проблема духовності. Студенти виконують випереджувальні завдання, як за часів радянської влади нищилися архітектурні пам'ятки, досліджують образи роману, роблять висновок, що собор — це не тільки храм, збудований козаками, а в першу чергу - це храм душі. Кожен висловлює свою думку щодо розуміння слів учителя Хоми Романовича: «Собори душ бережіть, друзі, собори душ». Дуже важливо на даному етапі наголосити, що найкраще виховує людину життя, а літературний твір – то і є життя.

Тому кожне заняття має бути ефективне, бо домогтися поставленої мети можна тільки у системі.

Основні складові ефективності й успішності навчального заняття можна зобразити так:

Взявши за основу створення психологічного комфорту та активної взаємодії в процесі навчання, необхідно керуватися такими принципами:

- головною є особистість, яку формуємо;
- кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її планів;
- кожна думка, висловлена студентом, має право на існування й варта уваги.

Ідеал сучасного навчання – особистість із гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з ідеальними комунікативними здібностями. Тому впевнені, що такі форми роботи, як рольові ігри, вільне письмо, словесне малювання, дослідницька діяльність, захист проєктів, представлення презентацій сприяють загальному розвитку студентів.

Ми переконані, що види навчальних занять, які впроваджуємо у своїй роботі, допомагають відійти від стандарту, підштовхують студента до власного, неповторного, індивідуального, особливого погляду на життя. Це, як правило:

- заняття - відкриття,
- заняття – дослідження,
- заняття – ділові ігри,
- заняття – подорожі,
- заняття – погляди в історію,
- заняття – практикуми;
- заняття – лінгвістичні проекти;
- заняття – роздуми;
- заняття-есе.

На таких заняттях створюється ситуація довіри та успіху, і за таких обставин молода людина розкривається, може повірити у свої можливості, реалізуватися як творча особистість, сміливо продемонструвати свої здібності.

Красивим і виваженим має бути кожне слово і самого викладача. Від цього залежить його успіх. Слово щире, емоційне, правдиве. Дуже важливо, щоб студент відчував красу слова, захоплювався нею, бо це є той елемент відносин без якого немислиме морально-етичне виховання. Тому на перше місце необхідно поставити вироблення у студентів умінь творити словом, втілювати художній образ свої думки, почуття і переживання. Завдання викладача – навчити бачити, оцінювати, аналізувати, переосмислювати, сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне і творити в повсякденному житті.

Отже, наша педагогічна мета – своїми заняттями, діями формувати особистість, а це немислимо, коли студент боїться викладача, свого незнання, помилкової відповіді. Тому завжди дбаємо про емоційність заняття, вважаємо, що викладач-словесник не має права бути одноманітним, безбарвним, безпристрасним. Коли студенти разом з ним хвилюються, переживають, - уже заняття пройшло не даремно. Якщо, затамувавши подих, ваші вихованці слухають інтимну лірику Володимира Сосюри і по закінченні читання стоїть напружена тиша – молодь в полоні почутого, - то зрозуміло, що їхні душі налаштовані на сприймання навчального матеріалу.

Коли говоримо про трагічну долю Марії Уласа Самчука і бачимо сльози в очах дівчаток - ви виконали одне з найголовніших завдань заняття: викликали в студентів співпереживання, співчуття.

Висновки: студент не тільки володіє знаннями, вміннями та навичками з навчальної дисципліни, але й уміє формулювати власну точку зору, відстоювати свою позицію, співпрацювати в групі, колективі, мати коло однодумців, бути комунікабельною, толерантною, гуманною, високо моральною особистістю.

Викладач – скрипаль дитячих сердець: як поведе смичком, таку мелодію й почує. Тому й намагаємось на заняттях української літератури, розкриваючи глибини літератури як мистецтва слова, навчати студентів мислити, висловлювати власні думки і їх відстоювати, навчати розуміти світ і жити в ньому за законами Добра, Справедливості, Любові.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 256 с.
2. Вергій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі: основні ознаки і поняття. *Дивослово*. 2012. № 3.
3. Жадан М.Н. Виховуємо засобами художнього слова. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 15.
4. Зякун Т. Особливості формування національної свідомості молоді та сучасному етапі державотворення. *Рідна школа - травень*, 2006.

5. Коваль В. Уроки словесності в системі морально-етичного виховання. *Рідна школа*. 1999. № 6.
6. Ковальова Т.В. Мова як засіб вираження національної самосвідомості. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. № 12.
7. Сіданіч І. Л., Кислашко О. П. Духовно-моральне виховання дітей в історії педагогіки та вітчизняної школи: монографія. Київ: Дорадо-Друк, 2012. 496 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1987. 346 с.

References

1. Bech, I.D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku: navchalnyi posibnyk* [Personality in the space of spiritual development: a manual]. Kiev: Akademydav. [in Ukrainian].
2. Wertiy, O. (2012). *Metodyka vyvchennia ukrainskoi literatury na suchasnomu etapi: osnovni oznaky i poniattia* [Methods of studying Ukrainian literature at the present stage, main features and concepts]. *Dyvoslovo*. № 3. [in Ukrainian].
3. Zhadan, M.N. (2012). *Vykhovuiemo zasobamy khudozhnoho slova* [We bring up by means of artistic expression]. *Ukrainian Language Learning and literature*, № 15. [in Ukrainian].
4. Zyakun, T. (2006). *Osoblyvosti formuvannia natsionalnoi svidomosti molodi ta suchasnomu etapi derzhavotvorennya* [Features of formation of national consciousness of youth and the present stage of state]. *Mother School*. May. [in Ukrainian].
5. Koval, V. (1999). *Uroky slovesnosti v systemi moralno-etychnoho vykhovannia* [Literature classes in the system of moral and ethical education]. *Mother School*, № 6. [in Ukrainian].
6. Kovaleva, T.V. (2011). *Mova yak zasib vyrazhennia natsionalnoi samosvidomosti*. [Language as a means of expressing national identity]. *Ukrainian Language Learning and literature*, № 12. [in Ukrainian].
7. Sidanich, I.L., Kislashko, O.P. (2012). *Dukhovno-moralne vykhovannia ditei v istorii pedahohiky ta vitchyznianoї shkoly: monohrafiia* [Spiritual and moral education of children in the history of education and national schools: monograph]. Kiev: Dorado -Press. [in Ukrainian].
8. Sukhomlinsky, V.O. (1987). *Sertse viddaiu ditiam* [I give my heart to children]. Kiev: The Soviet school. [in Ukrainian].